

Левківський К.М., канд.іст.наук, професор,
Перший заступник директора Інституту
інноваційних технологій і змісту освіти
Міністерства освіти і науки України

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

В статті відображені пріоритетні напрями модернізації вищої освіти в контексті Болонського процесу.

Іде мова про тенденцію трансформації системи вищих навчальних закладів та приведення її структури до вимог ЮНЕСКО, ООН та інших міжнародних організацій.

Підкреслюється забезпечення розвитку вищої освіти на основі нових прогресивних концепцій та запровадження в навчальний процес сучасних педагогічних технологій. Для покращення якості освіти визначальне значення є впровадження у навчальний процес сучасних інформаційних технологій. Зазначається важливе значення перед освітою України навчання людини впродовж усього життя.

Проблема удосконалення системи вищої освіти та підвищення якості професійної підготовки фахівців в Україні є найважливішою соціокультурною проблемою, вирішення якої можливе тільки при приведенні освіти у відповідність із новими соціально-економічними вимогами ринкової економіки. В Україні, як і у інших високорозвинених країнах світу освіта є однією з головних складових загальнолюдських цінностей, тому її відповідність сучасним умовам розглядається передусім із позиції ролі й місця в суспільстві, взаємозв'язку зі сферою праці, із державними та недержавними джерелами фінансування тощо. З цією метою в Україні ведеться активна робота по створенню умов, за якими потреби розвитку країни й її регіонів знаходяться у центрі політичного бачення й прийняття рішень на державному рівні, надання освіти більшої гнучкості та більш широких можливостей для отримання громадянами фахової підготовки.

Педагогічні дослідження й практика освітянської діяльності в Україні показали, що для забезпечення освіти високої якості й входження у європейське та світове освітянське співтовариство виникла необхідність вирішення двох стратегічних питань: спрямування педагогічної науки на розробку і запровадження стратегії розвитку освіти, відродження й розбудови національної школи; розробка й запрова-

дження в навчальний процес сучасних інтелектуальних інформаційних технологій.

Стратегічними завданнями реформування освіти в Україні є: розбудова / національної системи освіти; формування освіченої творчої особистості; забезпечення пріоритетності розвитку людини; гуманізм, демократизація, пріоритетність суспільних та духовних цінностей; виведення освіти в Україні на рівень освіти розвинених країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних і організаційних засад.

Пріоритетними напрямками реформування освіти вважаються: забезпечення всебічної готовності громадян до здобуття освіти будь-яких рівнів; досягнення якісно нового рівня у вивченні базових навчальних дисциплін гуманітарного та профільного циклів; створення умов для задоволення освітніх та професійних потреб і можливостей їх удосконалення шляхом перепідготовки та підвищення кваліфікації.

Структура вищої освіти України розбудована у відповідності до структури освіти розвинених країн світу, яка визначена ЮНЕСКО, ООН та іншими міжнародними організаціями.

В системі вищої освіти функціонують вищі навчальні заклади державної та інших форм власності. До мережі входить 920 вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації (училища, технікуми, коледжі, інститути, академії, університети), з них 597 вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, в тому числі 570 державної і комунальної форм власності та 85 приватної форми власності, з загальною чисельністю 468 тисяч студентів. Потенціал становить 100 студентів на 10000 населення.

Мережа вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації налічує 350 закладів в тому числі 236 державної форми власності. Серед них функціонує 184 університети, 58 академій. Статус національного мають 87 університетів та академій. Мережа забезпечує навчання 497 студентів на 10 тис. населення. В університетах, академіях, інститутах навчається 2318,6 тис. студентів.

Основною метою подальшого розвитку вищої освіти є переростання кількісних показників у якісні, які базуються на таких засадах:

по-перше - безнаціональна ідея вищої освіти, зміст якої у збереженні і примноженні національних освітніх традицій. Вища освіта покликана виховувати справжнього громадянина України, для якого потреба у фундаментальних знаннях та в підвищенні загальноосвітнього і професійного рівня асоціюється зі зміцненням своєї держави;

по-друге - розвиток вищої освіти повинен підпорядковуватись законам ринкової економіки. Вищій школі необхідно орієнтуватись не

лише на ринкові спеціальності, але й наповнити зміст освіти новітніми матеріалами, запровадити сучасні технології навчання з високим рівнем інформатизації навчального процесу, вийти на творчі, ділові зв'язки із замовниками фахівця;

по-третє - розвиток вищої освіти слід розглядати в контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, у т.ч. європейських. Зокрема, привести законодавчу і нормативно-правову базу вищої освіти України до світових вимог, відповідно структурувати систему вищої освіти та її складові, упорядкувати перелік спеціальностей, переглянути зміст вищої освіти; забезпечити інформатизацію навчального процесу та доступ до міжнародних інформаційних систем.

Модернізація вищої освіти в контексті Болонського процесу передбачає:

- перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, що дасть змогу задовольняти можливість особистості в здобутті певного освітнього та кваліфікаційного рівня за бажаним напрямком відповідно до її здібностей;

- формування мережі вищих навчальних закладів, яка за освітніми та кваліфікаційними рівнями, типом навчальних закладів, формами і термінами навчання, джерелами фінансування задовольняла б інтереси особи та потреби кожної людини і держави в цілому;

- підвищення освітнього і культурного рівня суспільства;

- піднесення вищої освіти України до рівня освіти в розвинених країнах світу та її інтеграцію у міжнародне науково-освітнє співтовариство.

Міністерство освіти і науки України веде активну роботу щодо введення у вищих навчальних закладах Державних стандартів підготовки фахівців з вищою освітою. Державні стандарти розробляються з урахуванням європейського рівня вимог до вищої освіти, що забезпечить входження України до світового освітнього простору. У Державних стандартах велике місце посідає гуманістичне спрямування освіти.

Держава також здійснює контроль за рівнем якості освіти і професійної підготовки за допомогою вимірювань показників якості освіти. Новим для освіти України є те, що як засіб діагностики введено критеріально-орієнтовані тести і психодіагностичні методики, орієнтовані на виявлення якостей особистості. Ці тести і методики орієнтовані на вимірювання й оцінку об'єму повноти, системності й міцності професійних знань, а також дієвості і самостійності випускників навчальних закладів, що дозволяє порівняти рівень їх досягнень у процесі підготовки з еталонами вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик.

Важливим кроком на шляху розробки Державних стандартів вищої освіти України є затвердження Постановою Кабінету Міністрів України нового Переліку напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями.

Освіта в Україні організується з урахуванням принципу безперервності. Програми реформування вищої освіти націлені на те, щоб відповідати як вимогам відповідних галузей економіки, так і забезпечувати професійну підготовку. Передбачено забезпечення розвитку вищої освіти на основі нових прогресивних концепцій, запровадження у навчально-виховний процес сучасних педагогічних технологій та науково-методичних досягнень. Планується реорганізація існуючих та створення нових навчальних виховних закладів нового покоління, регіональних освітянських центрів для створення та відбору ефективних педагогічних новацій, наприклад, створення мережі регіональних центрів дистанційної освіти. Принципами реалізації цієї програми є багатоукладність та варіативність освіти, що передбачає надання можливості широкого вибору форм освіти, засобів навчання, які відповідали б освітнім запитам громадян. Водночас передбачається оновлення змісту освіти, запровадження ефективних технологій, створення нової системи методичного та інформаційного забезпечення освіти, входження України у трансконтинентальну систему комп'ютерної інформації. Це можливо лише за умов створення національного науково-педагогічного інформаційного простору, запровадження нових інтелектуальних інформаційних технологій навчання.

Модернізація вищої освіти в Україні є об'єктивною необхідністю, обумовленою безпрецедентним зростанням уваги до неї, розширенням її функцій і ролі в суспільстві.

Демократизація сфери освіти забезпечує більш широкі можливості молоді для вступу до вищих навчальних закладів і більш повного розкриття її здібностей.

Реформування вищої освіти передбачає: перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, що дасть змогу задовольняти можливість особистості в здобутті певного освітнього та кваліфікаційного рівня за бажаним напрямком відповідно до її здібностей; формування мережі вищих навчальних закладів, яка за освітніми та кваліфікаційними рівнями, типом навчальних закладів, формами й термінами навчання, джерелами фінансування задовольняла б потреби кожної людини й держави в цілому: підвищення освітнього й культурного рівня суспільства.

Визначальне значення для покращання якості освіти є впровадження у навчальний процес сучасних інформаційних технологій.

Головною метою в контексті створення інформаційного суспільства й освітньо-інформаційного простору є забезпечення доступу до інформації широкого спектру споживання. Вирішення цієї проблеми неможливе без використання в навчальному процесі, на всіх його етапах інформаційних можливостей Інтернету. У зв'язку з цим, зокрема, визнано необхідним: створення в найкоротші строки необхідних умов для забезпечення широкого доступу навчальних закладів, наукових й інших установ до мережі Інтернет; розширення й удосконалення подання у мережі Інтернет об'єктивної політичної, економічної, правової, екологічної, науково-технічної, культурної й іншої інформації про Україну; розвиток та впровадження (сучасних комп'ютерних технологій у системі державного управління, освіти й науці).

Сучасною тенденцією трансформації системи вищих навчальних закладів є укрупнення мережі навчальних закладів I - II рівнів акредитації через інтеграцію по горизонталі (об'єднання, ліквідація малочисельних) та по (вертикалі, яка передбачає включення цих навчальних закладів до складу університетів, академій, інститутів, створення навчально-наукових комплексів Це дає можливість більш ефективно реалізовувати систему ступеневої освіти, скоротити терміни навчання, зменшити витрати на підготовку фахівців.

Не менш важливе завдання перед освітою України поставлено тезою навчання впродовж усього життя людини. Ринок праці швидко змінюється, що диктує необхідність створення короткотермінових навчальних програм перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів. Цю важливу функцію має виконувати система післядипломної освіти.

Сьогодні відбуваються позитивні зміни у формуванні комплексної системи післядипломної освіти, як складової частини національної освіти.

Функціонує понад 500 державних та недержавних навчальних закладів та підрозділів, із яких близько 200 вищих навчальних закладів післядипломної освіти, підпорядковані безпосередньо Міністерству освіти й науки України. Поряд із цим 23 міністерств та відомств мають власну мережу закладів, серед яких найбільш вагомі - аграрна, промислова та транспортна галузі. Через систему післядипломної освіти щорічно проходить 300 тис. фахівців, у тому числі близько 30 тис. отримують вищу освіту різного освітньо-кваліфікаційного рівня з 58 спеціальностей.

Формується інфраструктура перенавчання кадрів із питань банкрутства, конкурентоспроможності, охорони інтелектуальної власності,

пенсійної системи, фахівців по роботі з цінними паперами тощо. Сформована мережа закладів із професійного навчання державних службовців, керівників підприємств, військовослужбовців, звільнених у запас, митників тощо. Відкриваються нові спеціалізації напрямків перепідготовки для роботи в нових господарських структурах і ланках малого підприємництва, у банківській справі, страховій діяльності.

Загалом серед основних напрямків подальшого розвитку вищої освіти й підвищення її якості необхідно виділити наступні: подальша трансформація мережі вищих навчальних закладів на задоволення потреб особистості й регіонів відповідно до вимог ринкової економіки; реалізація принципів універсального підходу до розвитку вищої освіти; забезпечення відповідності вищої освіти сучасним вимогам і умовам розвитку інтеграційних процесів; формування демократичних відносин між викладачами й студентами; адаптація змісту вищої освіти через Державні стандарти (освітньо-кваліфікаційні характеристики, освітньо-професійні програми) до потреб суспільства; диверсифікація структури та обсягів підготовки, навчальних планів і програм; вирішення проблем працевлаштування випускників вищих навчальних закладів; реформування системи післядипломної освіти - як забезпечення освіти протягом усього життя; створення ефективної системи соціального захисту працівників вищої освіти та мотивація їх, педагогічної, навчально-методичної, науково-дослідної діяльності.

Л.В.Пшенична,
начальник Управління освіти і науки
Управління освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації

АДАПТАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ: КЛАСИФІКАЦІЯ ФУНКЦІЙ

В основі класифікації функцій адаптації вищої освіти України до умов Болонського процесу можна покласти роль системи в оточуючому середовищі освіти та характер зв'язків системи вищої освіти з системою суспільно-економічних відносин, державною системою, з системою неперервної освіти та своїми інституціональними підсистемами: міністерствами і відомствами, вищими навчальними закладами, регіональними інститутами підвищення кваліфікації (державних службовців та педагогів), управліннями освіти і науки обласних державних адміністрацій, районними і міськими управліннями освіти і науки.

Розглянемо основні запропоновані нами функції.